

Copyright © Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Igor
Štiks

Copyright © 2019 ovog izdanja Udruženje KROKODIL

Projekat Zajednička čitaonica organizuje Udruženje KROKODIL.

krokodil
Engaging Words

Izdavanje ove knjige je omogućila organizacija:

ccfd-terre solidaire

•

ZAJEDNIČKA ČITADNICA #2: EVROPA

Tekstovi:

Miroslav Krleža

Igor Štiks

-

O PROJEKTU ZAJEDNIČKA ČITANICA

Ediciju *Zajednička čitaonica* čine tekstovi pisaca i spisateljica koji su pisali ili pišu na zajedničkom jeziku, bez obzira na to da li su svoj jezik nazivali ili nazivaju bosanskim, crnogorskim, hrvatskim ili srpskim, ili za njega koriste ili su koristili neki drugi naziv. Njihov rad stvorio je i stvara zajedničku riznicu u koju je pristup moguć bez jezičkih poteškoća i prevođenja i koja ostaje otvorena svima nezavisno od političkih promena unutar samog geografskog prostora koji je obuhvaćen zajedničkim jezikom. U toj riznici pronalazimo i iznova promišljamo nezaobilazne tekstove na ključne teme današnjice, a te radove, iz bliske ili dalje prošlosti, prate *odgovori* savremenih autorki i autora pisani specijalno za ovu ediciju. Cilj *Zajedničke čitaonice*, dakle, jeste stvaranje *pojmovnika* koji će čitatelju omogućiti ne samo lakše snalaženje u susretu s aktuelnim problemima i pojavama već i vrhunski književni užitak.

Sam projekat *Zajedničke čitaonice* kojeg, uz istoimenu ediciju, čini i serija javnih debata, predstavlja direktni nastavak projekta *Jezici i nacionalizmi*. Inspirisana ovim projektom i posledičnom *Deklaracijom o zajedničkom jeziku*, *Zajednička čitaonica* želi pokazati svu raznolikost i bogatstvo četiri ravnopravne, standardne varijante našeg policentričnog jezika. Na njemu je nastala, pa i dalje nastaje, jedna velika evropska književnost unutar koje se knjige i njihovi pisci slobodno kreću bez pasoša i putovnica, bez provere porekla i nametanja ekskluzivnog vlasništva.

Iako mu nedostaje jedan naziv, kako je obično slučaj s jezicima, smatramo da ta neobičnost samo predstavlja poziv i dodatni izazov da se taj jezik neprestano otkriva u svim njegovim standardnim i dijalektalnim oblicima, književnosti, filozofiji, muzici i popularnoj kulturi, regionalnim prožimanjima, internacionalnim uticajima te istorijskom razvoju. Na tu avanturu otkrivanja pozivamo čitateljice i čitatelje koji govore, koriste, stvaraju i žive zajednički jezik i kojima on jedino i pripada, ma gde bili.

●

EVROPA DANAS*

Miroslav Krleža

●

* Ovaj tekst, izvorno objavljen 1935. godine, prenet je iz sledećeg izdanja: Miroslav Krleža, *Evropa danas: knjiga dojmova i essaya*, *Sabrana djela Miroslava Krleže*, svezak 13, Zora, Zagreb, 1956.

Od najmračnijih ljudožderskih dana, o zvijezdama, o bolestima, o životnim tajnama i pitanjima Evropa (po svoj prilici) nikada nije znala više nego što znade danas, i znajući danas više no što je ikada znala, a sumnjajući u sve što zna, Evropa danas ne zna što znade i pojma nema što hoće. Evropa je danas rafinirano bezglava: s jedne strane pametna, kao maska protiv otrovnih plinova, s druge slijeva kao staromodna lumbarda, a istodobno izazovna kao kakav velegradski izlog, pun raznovrsnog i skupocjenog besmisla. Evropsko bogatstvo, usred sveopćeg rasapa i nereda, danas je perverzno kao krletka od suhoga zlata, optočena draguljima, u kojoj skakuću crvenozeleni tropski kolibri s jedne srebrne šipke na drugu, i dok ta milijarder-ska igračka stoji nekoliko hiljada funti šterlinga, pred izlogom prolaze gladna, zelena, evropska lica, sjene nerada i besposlice, što umiru od gladi, jer mjesto njih rade strojevi.

Taj pasivni mimohod sušičavih sjena ispred draguljarskih izloga po velegradskim ulicama postao je već književnom šemom, dosadnom kao što su dosadne sve književne šeme što traju duže od pedeset godina. Ali kako ti naši gladujući sugrađani nisu samo književni clichet i književni ukras socijalnotendenciozne naravi, nego i životna stvarnost, to su ti kontrasti između gladujućih prolaznika i draguljarskih izloga samo jednim dokazom više, kako je naša današnja savremena stvarnost zaostaliya od dosadne prošlostoljetne književne zaostalosti.

„Četvrtu godinu besposlen primam svaki posao“, to je bio natpis limene pločice, što sam je vidio gdje visi oko vrata nepoznatog evropskog prolaznika, promatrajući zlatnu krletku optočenu draguljima u jednom evropskom draguljarskom izlogu. Pred tom milijarderskom krletkom (u izlogu) unakrstio je svoje tuste noge žalostan debeljko, simbol istočnjačke mudrosti, kraljevski princ Budha, na jastuku od onykxa, a na Budhinom carskom truhu na pločici od slonove kosti micala se dva bisera osvijetljena zelenkasto-fosfornim sjajem, kao kazaljke na satu. Budha je danas postao stalak za satove evropskih gospođa, i ta sretna zemlja, gdje se danas javno izlaže i prodaje „uz prigodnu cijenu“ od sedam stotina hiljada franaka prozirna ženska torbica od sedam hiljada sedam stotina sedamdeset i sedam bisernih zrnaca, okovana brilijantnom kopčom

u obliku riđovke s krunom od smaragda, ta sretna zemlja leti danas letećim strojevima, koji mogu da podignu nad oblake nekoliko tona dinamita. Na letećim strojevima evropskim danas sviraju glazbe, srče se oranžada, flirtuje se u naslonjačima presvučenim skupocjenom zvjerskom kožom, a te rasvijetljene zračne lađe oboružane mitraljezima, plinovima i klicama zaraznih bolesti, mogu još ove iste evropske noći da razore evropske gradove, da popale evropske usjeve i da potruju evropsku dojenčad, kao bjesomučne apokaliptične snage. Evropa danas matematski sigurno leti. Pretvorivši zemlju u pravilne kružnice, kojima promjeri znače razmake pojedinih gradova, ostrva i kontinenata, svladavši najnevjerovatnije, pune pustolovina daljine do podataka dosadnog, najobičnijeg zrakoplovnog voznog reda, Evropa još i dan današnji kupuje čudotvorne talismane od platine, u obliku padobrana, od dragog kame-
na, s reljefnim likom bogorodice od safira, u modrikastom, akvamarinskom ornatu s brilijantnim natpisom: „zaštiti nas, draga majko gospodnja, od zrakoplovne nesreće“!

Sveti Kristofor postao je danas zaštitnikom automobila i parostrojeva, i dok se crkve grade po pravilima najsuvremenijeg graditeljstva od betona i stakla, grijane centralnim parnim grijanjem i rasvijetljene električnim svjetlom, ratišta posljednjeg evropskog rata postala su skupom, prvorazrednom atrakcijom za promet stranaca, a papa kao

suvereni vladar može danas navijestiti rat svojim dragim susjedima i braći u Kristu pomoću svoje vlastite vaticanske radioantene. Po evropskim velegradovima pokapaju se psi na posebnim, dostojanstvenim, pasjim grobljima, pa ti pasji, mramorni, nadgrobni spomenici stoje nekoliko bačava suhoga zlata, što ga Evropa danas čuva u podzemnim tvrđavama, do kojih je doprijeti teže nego do Aladinova podzemlja iz hiljadu i jedne noći. Evropske gospođe nose narukvice s mehanizmom sata, tako sitnim, kao stakleno graškovo zrno Andersenove kraljevine, koja je stanovala u graškovoju komušci, a u tom čarobnom grašku kleči zelena, egipatska sfinga od kalcita, pokazujući titranjem svojih rasvijetljenih očiju, kako odmiče vrijeme. Kao što je Tula potkovala srebrnu buhu, tako je Evropa danas potkovala sve razume i sve pameti čitavih stoljeća, stvorivši iz sviju mudrosti ljudskih draguljarske izloge, pasja groblja i krvave poplave što se pretvaraju za rasonodu u glavne atrakcije prometa stranaca: groblja evropskih heroja, koji su pali za civilizaciju Evrope. Posvećujući sve svoje bogato znanje ženama, tkaninama, loptama i strojevima, Evropa se danas miče sa svojim topovskim cijevima i pneumatičkim točkovima i benzinskim kantama i filozofijama kao žalosna sablast, koja između toplih tropskih daljina i maglenog ledenog sjevernog mora ne zna što da počne, čega da se prihvati i kamo da zapravo krene, u stvari pred svojim vlastitim utvarama, u protuslovlju sa svojim intim-

nim lažima, bogata, kao nikada još u prošlosti, a prazna i dosadna kao odsvirana gramofonska ploča.

Od svijuu evropskih pojava najžalosnija je danas nje-na evropska pamet. Kao stari ariston ili od vjetra oboreni limeni dimnjak, ta evropska pamet još je uvijek prebita stara skolastična metla, kojom je sveti Toma meo crkvu gospodnju, kao što je i danas još metu evropski mislioci sitnozorama i infinitezimalnim vagama svoje tužne takozvane idealističke mudrosti.

Evropa još uvijek razbija sebi svoju tvrdnu glavu i piše knjižurine o tome, da li je tvar „stvar za sebe“ ili je samo „zamišljena“ kao „stvar“ i po tome „stvarna“, ili je „stvarna“ nezavisno od toga kako je „zamišljena“, i razmišljajući o tome, da li je ljudska misao matematika stvarnih stanja, ili su stvarna stanja samo slike ljudskih misli i matematičkih zamisli, Evropa putuje u gvozdenom, oklopljenom tanku, službeno uvjerena o svom božanskom porijeklu, svake minute spremna da ponovno zakolje dvadeset milijuna svojih stanovnika. Stojeći do koljena u krvi svoje vlastite klaonice, Evropa posvećuje neobično veliku pažnju pravilnom vezivanju okovratnika, prostiranju stolnjaka, pitanjima ubrusa, oštriga, riba, pravilnog ukuhavanja dinja ili bresaka, biljne hrane uopće ili slikarstva, i pregledavši sitnozoram sve stanice svog moždanog tkiva, prebrojivši nekoliko desetaka hiljada životinjskih i ljudskih bolesti,

promatrajući život biljnih uši, micanje zvijezda i nevida, rasporedivši utrobe svih poznatih životinja: od pasje glave do radiolarija, Evropa danas na koncu konca ipak ne zna, misli li svojom vlastitom glavom ili ne, uvijek još sklona da vjeruje kako je njen način mišljenja božanskog, nadzemaljskog porijekla. Koketirajući tako na jednoj strani još uvijek s nebom i s božanskim tajnama, ona ne će da vjeruje da je sestra majmunska, ali nikako ne sumnja u svoje nadzemaljske dividende, u svoje bogom blagoslovljene mitraljeze i u podmornice.

Evropa zna za razloge i za posljedice. Evropa već prilično dugo promatra uzakonjena kretanja pojedinih zemaljskih i zvjezdanih razloga i njihovih posljedica, i spoznavši neobično velike količine takvih pojedinih stvarnih razloga i pojedinih još stvarnih posljedica, Evropa patetično govori o svome sintetičnom znanju i o svojim konačnim spoznajama, uvijek spremna da sama sebi pobrka svoje arhimedovske krugove, vraćajući se u svoje životinjsko prastanje svakih deset godina najmanje jedamput i hvatajući se za svoj vlastiti rep kao bijesan majmun. Još uvijek na životnom nivoeuu smrdljive provincijalne menažerije, raspravljajući o raznovrsnim metafizičkim pretpostavkama zbivanja, Evropa svim svojim pretpostavkama o zbivanju pretpostavlja takozvane božanske istine, zaboravljajući staru stoljetnu mudrost da je čovjek jedino mjerilo sviju ljudskih stvari i da su sva naša iskustva i znanosti, napori

volje i postignute ljepote, istine i laži, pojmovi dobra i zla, isključivo ljudske vrijednosti; ljudožderski sebeljubiva i zvjerski grabežljiva, Evropa je izmislila svoga boga kao četverbojnu sliku nad bračnim posteljama prosjaka ili budilicu na noćnome stoliću bogataša; na takvoj bogataškoj budilici djevica majka svira zlatnu mandolinu, a svijetlozeleno safirna srna kleči pred kolijevkom novorođenčeta, koje se spustilo s neba da otkupi svojom krvlju čitavo čovječanstvo i da postane barjak hiljadugodišnjih evropskih ratova i draguljarski ukras na bogataškom, milijarderskom noćnom stoliću.

Evropa je već više od sto i pedeset godina zapletena u prekogrobnim protuslovljima takozvanoga „čistoga uma” i ona razmišlja o tome što bi bilo da svijet uopće nema početka i da je do ove savremene, današnje, evropske krvave stvarnosti već protekla „vječnost”, a s vječnošću već beskrajn niz ovakvih sličnih evropskih civilizacija kao što je ova današnja, naša, danas. Ako prije današnje evropske stvarnosti već postoji beskrajn niz takvih Evropa, te nam je jednu Zeus oteo kao bivola, a drugu nam gazi kapitalizam kao pobjesnjeli nosorog, a treću nam predstavlja šepavi sveti Loyola, a četvrtu prevode i pljačkaju New York ili Al Capone, ako su Kant i Hitler samo pojave koje traju bez početka u beskrajnom nizu varijacija, onda Evropa misli da su to dovoljno jaki dokazi kako treba vjerovati u vječnost, u prekogrobne tajne, a u posljednjoj kon-

sekvenciji i u samoga gospodina boga. Vjerujući u božju providnost stoljećima, Evropa je postala tipično evropska u svojim vidovitim i sretnim inspiracijama, kada je kao Gior-dano Bruno prozrela da je beskrajn niz evropskih apsurdna kao filozofska zamisao čovjeka nedostojna i da je mnogo veće djelo razmišljati o malim ljudskim razlozima nego o prekogrobnim maglama i gluhonijemim, zvjezdanim ne-izvjesnostima. Tipična je evropska pojava, da su najveće evropske istine izgovorene ispod vješala, na stratištima, po tamnicama i na golgotama, a te raspete i popljuvane istine postaju evropske zastave i traju vjekovima. Imena ponižena kao javne pljuvačnice, imena žlgosana osudama sudova i javnoga mnijenja postaju evropski svjetionici koji onda svijetle stoljećima.

Fantastična i nevjerovatna zemlja, puna draguljarskih izloga, luksusa i prosjaka. Čudno stanje, gdje se skupocjene i rijetke vrste velegradskih pasa pokapaju na mramornim grobljima, a geniji, o kojima Evropa deklamira patetično stoljećima, nestaju po bezimenim grobovima i u očaju samoubijstva. Evropa je danas luksusno, noćno zabavište, gdje u rasvijetljenim akvarijima plivaju srebrne ribe za želuce evropskih sladokusaca, a u mramornim bassinima gole zlatovlase žene, za postelje evropskih sladostrasnika. Riba i žene, knjige i glazbe, vjere i zakoni, pogledi na svijet i pjesništvo, sve se prodaje u Evropi za novac, i mjesto

čovjeka, moneta je danas jedina mjera, jedina vaga i jedina svjedodžba ljudskih svojstava. Evropske žene sjede po kavanama sa živim leopardima, s mokrim tropskim zmijama, sa kitajskim psima i malajskim mačkama, u krznu sibirskih i tropskih zvjerova, u cipelama od krokodilske kože, okupane u vodama što mirišu po kanadskoj omorici, a parostrojevi, kojima Evropa putuje, lože se brazilijanskom kavom. Strojevi evropski rade i stvaraju dvadeset i četiri sata na dan, i danas kada je evropska materijalna kultura veća nego ikada prije, kada Evropa znade više nego što je ikada ranije znala, danas se intelektualna Evropa dosađuje. Ona je blazirana, slika gitare, lule, i staklene flaše na kockastim stolnjacima, puši engleski duhan i igra bridge, a crnačka glazba jedini je leitmotiv evropske tužne ljubavi. Evropa je danas oglupjela kao stara, krezuba usidjelica i frajla-narednikovica „Vojske Spasa”, ona sluša pomoću radio aparata prenos nogometnih utakmica, i dok strojevi produciraju beskrajne količine materijalnih vrijednosti, njeni besposleni stanovnici gladuju.

Kavom se lože parostrojevi, mlijeko se proljeva, a žetve se pale, jer ima suviše kave i mlijeka i žita. Strojevi rade bezglavo, upravljaju burzovnim tečajevima, bankovnim poslovima, željezničkim mrežama, hydrocentralama, petrolejem i žitom, strojevi rade sve brže i sve bezglavije, Evropa se zagomilava robom i bijedom sve

neodgovornije, i to umnožavanje rekorda, olimpijskih uspjeha, knjiga, žalosti, gladi, smrti, i blagostanja, to nagomilavanje kontrasta između raskošja i patnje i sve mračnijih nesreća, ta današnja pijana evropska vožnja bez smjera u vremenu i u prostoru, odvija se u znaku pitanja, koje iz dana u dan postaje sve sudbonosnije.

Tridesetak naroda putuje danas Evropom; a svaki od tih naroda nosi u ruci stakleni ljiljan svoje narodne nevinosti. Zaljubljen sam u sebe, svaki taj pojedini evropski narod kreće se naprijed s pogledom uprtim natrag, spram svoje takozvane narodne prošlosti, kao Danteovi krivi proroci s licem zavrnutim spram stražnjice u dvadesetom pjevanju pakla:

Chè dalle reni era tornato il volto
E indietro venir gli convenia,
Perchè il veder dinanzi era lor tolto.

Forse per forza già di parlasi
Si travolse così alcun del tutto;
Ma io nol vidi, ne credo che sia.

Se Dio ti lasci, lettor prender frutto
Di tua lezione, or pensa per te stesso
Com' io potea tener lo viso asciutto,

Quando la nostra imagine da presso
 Vidi si torta, che il pianto degli occhi
 Le natiche bagnava per lo fesso.¹

Promatrajući krvave šekspirske scene i umorstva na pozornici svojih narodnih, historijskih kazališta, okrenuti licem i uspomenama i odgojem i tradicijom crkvenom i usmenom i pismenom predajom i običajima i zakonima natrag, evropski narodi miču se u slijepim povorkama po cestama svoje historijske slave, koje redovno svršavaju monumentalnim slavolucima, građevinama velebnim i slavnim, pod čijim lukom spavaju narodne slave svojim poznatim gluho-nijemim, historijskim hiljadugodišnjim snom.

I danas se miču evropski narodi spram svojih narodnih metafizičkih apoteoza, a promatrati tu povorku trijezno, kako prolazi, kako urla, kako pali baklje i novinske članke

¹ Jer okrenuto lice prema leđima
 Svakome bješe, pa su ići morali
 Natraške: sprijeda nisu mogli vidjeti.

— — — — — Sudi, štioče,
 Jesam li mogo ostat suhих očiju
 Izbliza gledeć našu ljudsku priliku
 Svinutu tako, da su suze kvasile
 Guzove dolje po žlijebu tekući.
 U prijevodu V. Nazora.

svoga zanosa, kako zvekeće oružjem, to je za pristojan evropski mozak prizor poznat, a istodobno prilično odigran nezanimljiv i otrcan, kao kakvo dosadno poglavlje Caesarova galskog rata.

Prolaze narodi evropski u mimohodima historijskim, kao da je netko po kontinentima rasuo pune kutije dječjih olovnih soldata, i dok nad usijanom retortom sebi Faust razbija glavu zbog evropskih dilema – treba li vjerovati ili htjeti, biti ili ne biti, doživjeti ili znati, dok se u mozgovima evropskim kao u alkemijskim pivnicama kuhaju osnovna i neriješena pitanja o odnosima subjekta i objekta, o apsolutnom i relativnom, dotle se evropski narodi igraju svojim olovnim igračkama ratova, i ta djetinjasta halabuka traje u Evropi neprekidno već sedamdeset hiljada godina. Glas tog evropskog dječjeg bubnja glasniji je od Platona i Kanta, i dok se po katedrama javljaju stare crkvene papige sa svojim apriorističkim smicalicama, mimohod evropskih naroda traje po svim evropskim cestama i u svim smjerovima, u osnovnom protuslovlju sa svim pravilima evropske pameti, ali s blagoslovom božjim i svim dobrim željama evropskih kršćanskih biskupa. Evropa važe, ispituje i mjeri razloge i posljedice, Evropa razmišlja o tome, kako je život velika količina nečeg što se čuje, vidi i pipa, Evropa raščlanjuje čovječji tjelesni ustroj i živčane sustave najsuptilnijim analizama očuta, a evropski narodi defiliraju u oklopima i kacigama, sa

plinskim maskama i u kaučuku, kao piloti ronioci i kao zrakoplovcima oboružani smrtonosnim cijevima i okićeni crveno obojadisanim nojevima perjem, zaogrnuti gardističkim sentištvanskim leopardovskim kožama, medvjedićim šubarama, britanskim i pruskim junkerskim mrtvačkim lubanjama, kao znamenovima husarskih regimenta smrti.

I dok Evropa piše knjige o pojmovima dobra i zla u ljudskom smislu, o problemima koristonosnog i naprednog u smislu ljudske djelatnosti i unapređenja zajedničkih interesa, dok savremena neurofiziologija objašnjava današnju stvarnost kao titranje životnotjelesnih i takozvanih „psiholoških duhovnih” snaga, preko te analize očuta i toga spektra „duhovnog” zaronjavanja u nepoznate i zvjerske dubljine ljudske misli i strasti, preko svih tih posljednjih evropskih rezultata gaze i bubnjaju olovne, dječje igračke, okićene konjskim repovima, zvjerskim krznima, frulama i bubnjevima, konjima i mazgama, kopita konjanička gaze preko Arhimedove geometrije, i udari evropskih vojničkih truba odzvanjaju ozbiljnim i dostojanstvenim tišinama današnje evropske misli.

Prolaze tako vjekovima evropskim ti hopliti i falangiti helenski i honvedi mađarski, ti sfendoneti antični, balističari, strijelci, križari, pirotehničari i vitezovi, feldvebeli habsburški i triariji rimski, landsknehti švapski i centurioni cezarski, švajcari i kondotjeri, hladnokrvni maršali i voj-

skovođe šahisti, kako ih je Jack London okrutno prozvao „ingénieuri smrti“, blazirani engleski lordovi s Dunhill-lulom među zubima, koji su klali po sudanskim mjesečinama i himalajskim glečerima, po nizinama flandrijskim i na debelom sivom ledenom moru, a evropska djeca bubaju na pamet u pučkim školama njihove generalske, legendarne životopise i sanjaju o njihovim nadzemaljskim pobjedama, kao o bengalskim, grčkim i carigradskim vatrama. Bubnjaju i trube u beskrajnim povorkama fiziliri s kremenjačama, infanteristi sa Hottschkissovim mitraljezama, i ti beskrajni bataljoni lovaca i domobrana, izvidničara i uhoda, slobodnjaka i gardista, te bezimene silne i nepregledne procesije evropskih pješaka bubnjaju, hodaju i pješače po Evropi već sedam hiljada godina, uvijek između istih gradova, uvijek u istom smjeru na Rajnu i oko Rajne, preko Dunava i Jadrana, oko Karpata i Velebita, od Visle do Labe, od Marne do Madrida, i uvijek tako između Nürnberga i Sedana, Maternihorna, Wagrama i Skoplja, Evropa hoda hiljade godina i vrti se oko istih dimnjaka, krvareći kao ranjena hijena u jednom te istom zatvorenom krugu oko istih plotova i istih gnojnica. Evropa tako tapka smrtno ranjena na istom mjestu sto i petnaest koračaja u jednoj minuti, po pravilima međunarodnih pješačkih vježbovnika; a da se je od početka zaputila u jednom smjeru, čovječanstvo bi već prije tri hiljade godina bilo stiglo do prvih zvijezda o kojima evropska lirika sanja već nekoliko hiljada godina. Gardisti i husari

evropski, sanjajući međutim više o zvijezdama podoficirskim, sa svojim bogatim nakitima od labudova perja i ukrasima od raznobojne tkanine, laka, nikela i kože, sa svojim šišacima i kokotima, kacigama i čakama, s patrontašnjama i manlihericama, s bub-njevima i lafetama prolaze u glasnim mimohodima preko Evrope, kao preko dvorišta stare kasarne, u kojoj je vladao Fridrih Veliki kada je u njoj Kanta pisao svoju utopiju o vječnome miru, a danas sto i trideset godina poslije Kanta u njoj sjedi gospodin kancelar Hitler.

U Evropi postoje individualno-psihološki i duševnoanalitički psihofizički zavodi, gdje se naučno ispituju snage mirisa, djelovanja boja, kucaji srca; u toj zemlji djeluju bezbrojne zvjezdarne, a po evropskim knjižnicama ljubomorno se čuvaju rezultati hiljadugodišnje znanosti, i dok sedamdeset hiljada kipova gordo bilježi historiju evropske pameti, između tih teleskopa i svjetionika, između tih slavnihih spomenika i piramida knjiga prolaze i sviraju kapelmajstori tamburi, svirači i trubači, saniteti i ranarnici, bubnjaju elitne čete tirailleura i voltigeura, fizilira i mušketa, grenadira i alpina, bersagliera i plemenitih vitezova karabinjera. Tutnje potkove konjske pod svjetlucavim pancerima kirasira, trese se evropsko tlo pod konjskim patosom dragonerskim, husarskim i ulanskim, promiču šume kopalja na teškim belgijskim kobilama, zvekeću sablje o bedra plemenite arapske pasmine, zastave pronose evropski narodi, udaraju trube, grme topovi, dime se požari,

Evropa samu sebe opsjeda, Evropa samu sebe ubija i kopa lagume pod svojom vlastitom tvrđavom već hiljade godina. Trubači garde du corpsa berlinskoga, chasseur-i d'Afrique, chasseur-i á cheval, tjelesne bečke garde i Arcièrenleibgarde-ritteri, vitezovi i baroni štajerski, zelene dolame Life Guardsa, kacige Dragoonguardsa, Royal Dragonsi, sivi i magleni šinjeli Royal-Scots greysa, svi ti evropski nizovi konjaništva i pješadije, topničke grupe i brigade, divizije i mase, kolone i cijevi, lafete, kalibri i municija, od alpskih glečera do bombajske mjesečine, svi oni putuju, grme, sviraju, prolaze, bubnjaju, sa crvenim perjem i plavim kocardama, u trokutnim klobucima i čakama, iskićeni zlatom i opšiveni rojtama, galonirani, ispeglani, lakirani, obrijani i za smrt okupani evropski građani, koji tako umiru, nevini kao kokoši, već hiljade godina. Zvekeću konjski lanci, škripe nova mirisna sedla, puše se zvjerske nozdrve a topovi brundaju kao bumbari, grme kao lumbarde, praskaju kao karteče, gruvaju mužari i katapulte, padaju bombe iz zraka, puše se otrovni plinovi, pale se čitave provincije, odzvanjaju pješačke potkove, grme, potkovani kundaci, bliješte gole izvučene sablje, prolaze sapeuri, pioniri, ingénieurs, intendanti, tehnička lica u oklopljenim automobilima, na diližansama i salonskim pullmanima, miču se tankovi kao pretpotopne kornjače, dižu se u zrak dépoti praha i baruta, sijena i žita, tkanine i ugljena. Evropa bubnja i uništava svoje vlastito bogatstvo već hiljade go-

dina. Evropa, dekadentna, wildeovska, gobelinska, zlatno protkana zemlja, koja uživa u niansama samoglasnika i u sinkopama bizarnih odnosa pojedinih zvukova, ta smiješna zemlja kolorizma i lirike, glazbe i nauke i hiljadugodišnje ljubavi spram bližnjega, ona baca svoje vlastite narode u biblijski krvoločne sudare, kao izbezumljeni regulator prometa, koji trideset hiljada vlakova usmjeruje na istoj željezničkoj liniji u dva protivna smjera, uživajući u suludom sudaru nečuvene katastrofe, koja je po evropskoj logici u svakom slučaju neizbježna, ali glavno je da ratne bilanse pokazuju propisane dobitke.

Moda se mijenja u Evropi svakog decenija, kao što se po prirodnim zakonima izmjenjuje godišnje doba, pak je i pitanje naoružanja evropskog u biti samo jedan pomodni trik, kao pitanje oblika ženske krinoline, mufa ili šešira.

Dvoboji vitezova konjanika na sredovječnim turnirima, preneseni su danas u zračne visine od dvije hiljade metara, a mjesto staromodnog rimskog i renesansnog konjaništva danas djeluju po bojnim poljima Dieselmotori. Tehnika je danas jedina evropska nada, a savršeno istu funkciju, koju su u rimsko vrijeme obavljali gvozdeni ovnovi (arietes), okovane rovke (testudo), pomične kolibe (vineae) i opsadni tornjevi (turres), danas na modernom ratištu vrše oklopljeni tankovi od trideset i dvije tone trgovačkoga patenta i sistema firme „Vickers” sa 142% čistoga dobitka. Po

čemu se Caesarova ballista razlikuje od današnjeg suvremenog, najmodernijeg bacala mina, a zar katapulte kojima su Rimljani razorili Kartagu nisu identične s aeroplanskim katapultama na bilo kojoj međunarodnoj oklopnjači iznad trideset hiljada tona? Caesar je bio isto takav ratni liferant i tvorničar katapulta, kao što su danas Krupp ili Schneider. Legije, kohorte, manipule i centurije rimske, današnje su evropske regimente, bataljoni, satnije i vodovi današnje međunarodne infanterije, a rimski streljački jarci, vučje jame, prsobrani i šančevi i danas stoje u Evropi kao i pred dvije hiljade godina. Jezik rimskog vojničkog reglementa: blokade i opsade (obsidio, oppugnatio), juriši i lagumi (expugnatio, cuniculi), znakovi truba (tuba), i rogova (lituus), vojnička prtljaga i raporti, tegleće blago pukovnijskoga trena (iumenta), sve je to još uvijek današnja evropska stvarnost; kao što su rimske legije vodile pred sobom po bitkama jariće i srne, koze i kuniće, i današnje engleske pukovnije imaju svoje pukovnijske mascotte: bijele koze, golube, pse, kanarinke i miševе. To, što su se u srednjem vijeku ljudi polijevali uljem, a danas gorućim plinom, stvar je više tehnike nego ukusa, koji se za trajanja beskrajno dugih stoljeća u kriminalnom smislu promijenio – jedva jedvice za jednu vučju dlaku. Evropa (dakle) svoju evropsku dlaku mijenja, a katapulte i balliste i stočetrdeset i dva procenta čistoga dobitka ne da, jer takav način ratovanja, to je podloga evropskog idealističkog nazora o svijetu,

kome je prva i osnovna pretpostavka, da je čovjeka bog stvorio na svoju sliku i priliku. Katapulte i bubnjevi kao vječno istiniti aprioristični pojmovi o dobrom i o lijepom, to su baza evropskog moralnog zakona, koji je ukorijenjen u našim dušama od početka.

Žalosno je to, promatrati Evropu, kako prolazi sa svojim glazbama, slavama, zastavama i bubnjevima, misliti od prilike na način, koji sam imao čast da vam ga u uvodu prikažem, biti prolaznik i gledalac, pasivan, kontemplativan, sam sebi i pred sobom odgovoran, a istodobno nemoćan i sentimentaln, kao što su nemoćni i sentimentalni svi evropski građani, koji o Evropi misle s onom istom rezignacijom, s kojom su u Ateni i u Rimu razmišljali o antičnom propadanju carstva mediteranejski skeptici.

Stojim tako u centru jednog zapadnoevropskog velegrada i promatram Evropu kako defilira sa svojim baterijama i tankovima, s mladim, konjskom krvlju nabijenim eskadronama, s veselim, crvenim trubačima, u oblacima mirisa štale i juhte, oficirske pomade i baruta, tu mladu još uvijek zdravu i pobjedonosnu Evropu, koja se kreće u kozmosu na svom bijelom, bijesnom olimpijskom biku, kao vladarica nad okeanima, nad ledenjacima i nad dalekim kontinentima. Prolaze beskrajne čete, sviraju i bubnjaju stegnute, vitke, smione, mlade falange dječaćkog mesa, a oko toga defileja bruji evropska, velegradska ulica. Mlade, nasmijane žene sa zalizanom svijetloplavom

platine-blonde obojadisanom (kao slama žutom) kosom, s leopardima u naručju, sa vučjacima i malim kineskim psima (svojim javnim ljubavnicima). Pastelnomodre tkanine sa polarnim lisicama, žene i djeca, majke i sestre viču, smiju se i pozdravljaju čete, rupcima, kokardama, trobojkama i katarinčicama. Ulica pljeska, skida šešire pred zastavama, ulica viče i odobrava, mali dječaci u odorama scottboyskim, sestre pomoćnice sa crvenim krstovima, majorice, i narednikovice „Vojske Spasa”, svi sakupljaju priloge za evropsku ljubav spram bližnjega, zvekeću žarama i škrabicama, ulica se kreće, veseli, puk se smije i zabavija, igara mu treba i kruha, zrakoplova, zastava i glazbe, Evropa je još uvijek poganska i luduje po sajmovima, proštenjima i slavama, od početka savršeno nehajna spram svega što nije spol, meso ili krv.

Između draguljarskih izloga, vodoskoka i drvoreda, između mramornih građevina punih krilatih brončanih konja, bikova i lavova, pod spomenicima evropskih genija s retortama i harfama, valja se evropska ulica, prodaje novine, svira harmoniku, klepeće klepetaljkama, izvikuje robu, a vojske evropske prolaze sa svojim crkvenim svetiteljima, s oklopljenim kraljevima, mučenicima i zastavama, ja gledam te poplave ljudske sa zategnutim dahom i vidim da pokraj mene stoji čovjek u crnoj pelerini i da je neobično blijed. U svom staromodnom, bohemskom kostimu, upalih očiju, bradat, on me sjeća na Petófijeva čet-

desetosmaša Apostola, a moguće da je Childe Harrold ili Onjegin ili Mickiewicz kada je pisao svoj „Przegled vojska?” Fantom i pustolov, vitez lotalica, zvjezdoznanac ili prikaza, taj mi se čovjek smješka ironično i kao da je pogodio moju najsakriveniju misao, on mi je pristupio intimno i zapitao me, što ja mislim, što bi trebalo da se poduzme, da Evropa konačno prestane s tom svojom pethiljadagodišnjom djetinjastom halabukom? Ne sačekavši moga odgovora, taj je neznanac progovorio mirno i uvjerljivo, a meni je izgledalo, da je od svega toga duhom i mislima pa čak i osjećajima odsutan, upravo uzvišen iznad tog vulgarnog bubnjanja i da mu je savršeno indiferentno sve to zemaljsko micanje, kao da zemlju promatra iz velike, zvjezdane daljine.

Glas mu je bio tih, i miran, tipičan glas neurastenika, koji sebi umišlja da je snaga njegovih misli jača od bilo kakve grmljavine bubnjeva.

– Ja sam o tome mislio prilično dugo, gospodine, i mislim da bi trebalo da se zabrani bubnjanje, Evropa će riješiti pitanje ratne opasnosti onoga dana, kada bude zabranila bubanj. Pogledajte, molim vas, onog blijedog starca, sa štapom od slonove kosti, što maše svojim cilindrom, a sam stoji na rubu svoga groba. On je jedinoga sina izgubio u Flandriji, a bubanj je taj koji toga pokojnika hipnotizira, da se miče po taktu te paklene muzike, kao galvanska žaba. Gledajte i posvetite pažnju, molim vas, kako kobile strižu

ušima! To je bubanj koji raspaljuje živce u konjskim glavama! Čitao sam da je stravično slušati po prašumama na Kongu, kako iz daljine grme ljudožderski bubnjevi! Otkada su engleske vlasti zabranile bubnjanje na Kongu, opaža se u posljednje vrijeme osjetljivo opadanje kanibalizma.

– Da li je to doista statistički dokazano?

– Ne znam. To je samo poezija. Ja sanjam po svom građanskom zanimaju, jer sam ja pjesnik. Ali o tome, kako je bubanj najveći neprijatelj čovječanstva, ja sanjam već dugo i mislim da nemam krivo. Jer molim vas, pogledajte onoga čovjeka u gumenim kolicima. To je stopostotni invalid. Njemu su odsjekli obje noge i obje ruke, i oslijepili su ga, a ta rasparana vreća od čovjeka, ta slijepa pomična utroba smije se zadovoljno, jer je omamljena bubnjanjem. Ja i sâm osjećam kada oko mene bubnjaju, kako mi kipi krv u žilama i kako mi slabi snaga moždana, a čovjek je predugo grizao po prašumama jaguarske grkljane, da bi mogao sve ono tamno i zvjersko u sebi da pregori, što ga je u posljednjoj konsekvenci i stvorilo čovjekom. Bubanj, je, nema sumnje, majmunski izum. Tom danas savršeno bespredmetnom pasjom ili kravljom kožom gola i bespomoćna tropska opica plašila je po prašumama mačke i zmije, a kao što se dogodilo sa svim tim bijednim majmunskim izumima, i bubanj se poslije popeo čovjeku na glavu i zavladao njime. Čovjek je tako izmislio boga, a sada kleči

pred njim stoljećima. Čovjek je iščeprkao iz blata zlato, a sada ta bespredmetna kovina vlada njegovim nazorima i uvjerenjima. Čovjek je izmislio strojeve, a danas strojevi vladaju čovjekom, mjesto da je obratno! Ali od svih tih izuma, bubanj je, vjerujte mi, mili moj, od boga, od zlata i od stroja danas najbespredmetniji i trebalo bi ga bez pardona skinuti s dnevnog reda, i to odmah, momentano! Govorio je tiho, uzvišeno iznad svake, pa i najmanje sumnje da možda nije sve baš savršeno tako kao što se njemu čini, i ja sam mu vjerovao svaku riječ.

Gledali smo evropske čete; iz one šume golih noževa, sabalja i kopalja i mačeva, ispred geometrijskih pravilnih četvorina pojedinih četnih tjelesina, na vitkonozim engleskim konjima u karamelnoj svijetloj boji (sasvim svijetloj kao svijetli mélange), okićeni sabretacheima i cartoucheama micali su se polagano maršali i generalissimi evropskih armada, držeći u rukama simbole svoje časti, mačeve i maršalske štapove, kao dostojanstveni brončani spomenici.

Uzrujan patosom golog noža (što Evropom vlada stoljećima), ja sam se uznemirio. Uzbuđen neizmjernim zviždama i vrpcama i dekoracijama na tim maršalskim frakovima, što su ih krojači po današnjim blatnim streljačkim grabama podrezali, kao guskama krila, pak te obrezane barokne odore danas izgledaju više kao smeđe bluze rudarskih radnika, a s onim beskrajnim baroknim križevima

i ordenima predstavljaju (u najmanju ruku), krojačko-pomodni nesporazum i protuslovlje u najosnovnijim temeljima nekog, kakvog-takvog, ali donekle ipak skladnog ukusa, uzbuđen dakle tim sajamskim besmisлом, ja sam počeo temperamentno psovati po našoj sudbini, koja nas je rodila u ovom neukusnom paklu.

On je ostao uzvišen iznad mog afekta i ovaj put.

– Vaše je uznemiravanje savršeno plitko i neosnovano! To pitanje trebalo bi promatrati sa jednog višeg, ljudskijeg gledišta! Ova stara kostobolna gospoda, te trbušine sa prvim znacima šećernih bolesti i zapletajima crijeva i žučnog kamena, ti slavni historijski, evropski vojskovođe, kojima se nosevi crvene od skleroze, to nisu nikakvi Colleoni ni Gatta Melate! Oni su galonirani kao vratari na portama prvorazrednih hotela, i molim vas, gledajte, kako se sipljivo i neugodno premještaju u svojim novim sedlima! Nije to ugodno sa trbušinom od sto i pet kila i sa zlatnom žilom sjediti na kobilu i opsjedati Magdeburg! Oni stoje na vratima hotela, a u tim hotelima stanuju oni nevidljivi, bezimeni, oni zbog kojih se događaju sve te evropske fanfaronade i operete već stoljećima. Bonaparte, na primjer, koji je bio uvjeren da je zauzdao Evropu kao svoju kobilu, bio je isto takav galonirani šambelan u tuđem predsoblju kao svi ti Wallensteini i Eugeni, Turennei i Bernadottei! To i jest tragika tog caesaromanskog poziva, da ti maršali

stoje kao straže na vratima hotela u kojima stanuju drugi; uvjereni subjektivno da tresu svjetovima, maršali zapravo vrše funkciju običnih vratara koji su namješteni zbog tuđeg konfora.

– A tko stanuje u tim vašim takozvanim prvorazrednim hotelima?

– Vi, bogme ne, najmiliji moj!

– A vi?

– A ja još manje, naravno, glupoga li pitanja! Ja sam se zvao Giordano Bruno, pak su me spalili živa, a kada sam umro u njihovu smislu pristojno kao ugledan veleposjednik i bogataš Voltaire, tri puta su me izbacili iz groba. Jedamput sam se rodio kao Bakunjin pak su me gonili do smrti kao bijesno pseto, a kao Hercen ili Mickiewicz krepao sam u izgnanstvu. Ovi isti kočoperni donski kozaci, što tu urlaju pred nama pregazili su me kao Petőfija, a kao prezreni Židov Heine i danas sam još njemačka pljuvačnica. Mene su zaklali kao Landauera, a moje lordovsko ime Byronovo bilo je nepristojno izustiti glasno u lordovskom društvu još pet decenija poslije moje smrti. Umro sam kao paralizik i bluna Baudelaire, a kao Verlaine pisao sam pjesme bogorodici, ali ni to mi nije pomoglo ništa: svejedno su me zatvorili i kaznili zbog nemoralnog života. Pobjegao sam u tropske groznice kao Rimbaud, među crnce na Tahiti kao Gaugin, u ludnicu kao Van Gogh, a sada stojim ovdje i pro-

matram te evropske, pobjedonosne mimohode i ne vjerujem da će to principijelno pitanje evropske civilizacije riješiti N. E. maršal von Iks und Ypsilon. Mene dakle ova gospoda maršali ne straže nego onu drugu gospodu, onu nevidljivu, problematičnu gospodu, anonimne evropske predstavnike među koje ne spadamo ni vi ni ja, a ti fantomi zbog kojih su padale Kartage i Carigradi, uvijek su odsutni i ne prisustvuju nikada nikakvim javnim priredbama. Ni po parlamentima, ni na vojničkim proslavama, ni u bitkama. Ovaj staromodni, četrdesetosmaški fantom, koji mi tu govori o nevidljivim sablastima i o evropskim fantomima, zbunio me potpuno, ja sam oduvijek bio sklon vjerovati da je Evropa prilična ludnica, ali da se njom igraju nevidljivi fantomi kao dječjom igračkom, to mi je izgledalo ipak pretjerano.

– Ne će to sve biti baš tako, kako to vama izgleda. Vi sve to, izgleda mi, promatrate za jednu nijansu malko ipak suviše bizarno. Vi pretjerujete lirski, vi ste najposlije i sami priznali da vam je pjesničko pretjerivanje glavno građansko zanimanje!

– Dragi moj, s ovakvim provincijalnim golubima (kao vi) prilično je teško inteligentno razgovarati! Jeste li primijetili onu zlatnu krletku za dvije hiljade funti tamo u izlogu?

– Jesam!

– A onu ogrlicu za sedam stotina sedamdeset i sedam hiljada franaka?

– Jesam!

– A onu bisernu narukvicu s mehanizmom sata, sitnim kao grašak?

– Jesam!

– A dvadeset i šest miliona grobova između Karpata i Rajne?

– Jesam!

– E vidite! Oni fantomi koji su za svaki evropski ratni grob zaradili dvadeset i šest hiljada franaka, oni svojim metresama kupuju brazilijanske kolibrije u zlatnim krletkama i ogrlice za sedamstotina sedamdeset i sedam hiljada franaka. Preko zime oni su u Assuanu i pod piramidama, ljetuju na Špicbergima, kartaju se na Rivijeri, a kao što su ih jučer nosili u zlatnim nosiljkama, danas putuju u svojim limuzinama iza spuštenih zavjesa. A ove povorke u šarenim krpama, ovi bubnjevi i vojskovođe, ovi slavni maršali i lovorom ovjenčani topovi, sve to stoji i djeluje kao uniformirano i relativno slabo plaćeno osoblje na vratima hotela, gdje stanuju ti evropski fantomi kao gosti, seleći se po klimama i kontinentima kao ptice selice. A vi i ja: mi smo pokvarenjaci, nemoralni i razorni tipovi, provalnici koje treba uništiti. Tko ne vjeruje u nadzemaljsko porijeklo vatrogasne kacige sa crvenim konjskim repom, to je provalnik i mračno lice, i treba ga bezuvjetno zgaziti. Tko izvrcé evropske hiljadugodišnje svetinje ruglu, preokrećući prnjave postave tih svetinja kao stare rukave, tko nelogične

laži postavlja na glavu kao rečenice bez smisla, taj nema respekta pred sjajem moralnog autoriteta i treba ga zgaziti, jer je sin pakla i kaosa, koji ugrožava današnju savršenu suvremenu evropsku harmoniju!

Bubnjali su bubnjevi i svirale su trube, prolazili su konjanici sa zlatnim kacigama i crvenim konjskim repovima, a čovjek u crnoj pelerini je nestao među talasima ulice. Rasplinuo se kao neizgovorena riječ i kao težak uzdah u snu, koji je tako olovan kao mlinski kamen, što visi oko vrata smrtnih grijешnika. Kao sjećanje na nekada negdje davno zaboravljen stih, tako je nestao taj moj neznanac; i danas se ne sjećam, da li sam sve to samo sanjao, ili mi se ta sjenka javila kao priviđenje, kakvo se javlja ljudima na umoru.

●

PISMO EUROPI*

Igor Štiks

●

* Ovo je *pismo* napisano 2011. godine za brošuru *Pisma Evropi*, objavljenu na književnom festivalu *Passaporta* u Briselu (na hrvatskom, engleskom i francuskom), da bi potom engleski prevod bio objavljen u onlajn antologiji PEN World Voices festivala (2014), a francuski u francuskom izdanju časopisa *Fantom slobode* (2-3, 2016). Ovde se izvorni tekst prvi put predstavlja domaćoj javnosti.

Draga E.,

Paralelni slalom u mojoj glavi počinje svaki put kad pomislim na tebe. *Volim* i *ne volim* imena su natjecatelja u ovom sportu čiji je ishod nepredvidljiv jer cilja, čini se, ni nema. Osuđeni smo jedno na drugo, na sizifovsko penjanje po istoj padini i spuštanje po njoj, uvijek u dvije staze. To je utrka koja se može pratiti s lijeva na desno, iz reda u red ili obratno, s desna na lijevo, od onog što „ne volim” ka onome što „volim” kod tebe. Trag koji za sobom ostavljaju ovi paralelni tokovi misli oblikuju se kao oda i kao lamentacija istodobno, pa ih je moguće i tako čitati. Obje linije su podjednako vrijedne, samo im se sadržaj, zastavice na stazi i stil skijanja mijenjaju s vremenom. Zauzmi svoje mjesto u publici.

Priprema, pozor – *Europa!*

Volim...

vjerovati da baš u tebi
možemo napraviti promje-
nu, za nas i za svijet

tvoje metropole kada zvuče
kao što su možda zvučali
Babilon ili Aleksandrija

tvoje revolucije, srušene
Bastilje

misлити da tvoj prostor dois-
ta nema granica, cilj kojeg
još nismo dostigli

tvoj nogomet

kako mi nedostaješ u Ame-
rici

ideju da si otvoreni konti-
nent, da ti more nije grani-
ca, ni planinski lanci

Ne volim...

tvoju arogantnost i neosjet-
ljivost za bijedu, unutar i
izvan tebe

izmišljene osi Sjever – Jug,
Zapad – Istok, pretvaranje
geografskih parametara u
nešto sudbinsko

proizvodnju vidljivih i nevi-
djivih zidova na rubovima i
unutar tebe same

fragmentiranje koje često
proizvodi način na koji se
ujedinjuješ

kada te dijele na „staru” i
„novu”

mitologije o tvom porijeklu,
nepotrebne su

vidjeti mrežu koju su stvorile tvoje rijeke kao linije na dlanu u kojem, slijedeći Rajnu i Dunav, čitamo tvoju sudbinu

što si izgubila sva svoja carstva na drugim kontinentima; trebala si ostati kući

što najviše mislimo o tebi, što te najjače osjećamo na tvojim ivicama koje već gledaju prema drugim kontinentima, u Istanbulu, Petrogradu, Edinburghu, Siciliji, Cordobi...

što su tvoji pravi predstavnici oni koji ni jedan tvoj kutak ne mogu zvati svojim, jer si im *tí* dom: nomadi, mješanci, hibridi, putnici, apatridi, poliglotti, Romi...

što si pokrala pola svijeta i stavila svoj plijen u velegradske muzeje; danas svjedoče o tvojoj besramnosti, kompromitiranosti tvoga imena

što ostavljaš ljude da se utapaju na tvojim obalama

što je EU sinonim za tebe, jer ti si ipak, vjerujem, nešto više od toga

tvoje nacionalizme koji se hvale tobom, „europejstvom”

što si izdala Španjolsku republiku i Sarajevo

kada trgovini podređuješ sve, jer nije uvijek bilo tako

što te možemo zamišljati,
nikad sigurni što si ti, što
ti ime znači, što bi treba-
la biti... i što tako dobro
znamo trenutak kad te na-
puštamo

što bi mogla primiti mili-
june i što bi se mogli osje-
ćati kao kod kuće

što ja tebe znam a ti mene
nikada u potpunosti, u ne-
dostatku interesa valjda,
uslijed vlastitih predra-
suda, oholosti i historijski
pogrešne ideje da je sje-
verozapad tvoje središte

te nalaziti posvuda po svi-
jetu, kao i nalaziti svijet u
tebi, ali ne kao nezavisni
dio tvog pejzaža već kao
neodvojivi dio tebe bez ko-
jeg danas ne bi imala vri-
jednosti

sjajne šljemove tvojih
konkvistadora na padina-
ma Anda

što okrećeš leđa južnim
obalama Mediterana, iako
se Mediteran ne može di-
jeliti

što si svijetu darovala ideju
konc-logora

što se pokušavaš definirati,
odrediti što ima pravo biti
tvoje a što ti ne pripada,
što je „ne-europsko”

kad ti se vlade naoružavaju
da bi obranile svoje elite od
nas samih

kad moj suputnik odlazi u
„EU” red a ja među „others”,
i kad me mora čekati

što je tvoja dobra književnost nužno europska, jer kako uopće pisati nacionalno?

ovaj boks bez rukavica s tobom, kako bi udarci koje si zadajemo bili jači, kao i zagrljaji

stvari koje volim kod tebe, čak i kad me podsjećaju na sve ono što baš i

ne volim...

umišljaj da si središte jer samo si uski rt

što je „srce tame” uvijek netko *drugi*, negdje *drugdje*

kada mislim samo o stvarima koje ne volim kod tebe. Tada se vraćam na start i krenem drugom stazom, mislim na ono što, kad ti čujem ime, i dalje

volim...

Tvoj I.

•

DEKLARACIJA O ZAJEDNIČKOM JEZIKU

•

Suočeni s negativnim društvenim, kulturnim i ekonomskim posljedicama političkih manipulacija jezikom i aktualnih jezičnih politika u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji, mi, doljepotpisani, donosimo

DEKLARACIJU O ZAJEDNIČKOM JEZIKU

Na pitanje da li se u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji upotrebljava zajednički jezik – odgovor je potvrđan.

Riječ je o zajedničkom standardnom jeziku policentričnog tipa – odnosno o jeziku kojim govori više naroda u više država s prepoznatljivim varijantama – kakvi su njemački, engleski, arapski, francuski, španjolski, portugalski i mnogi drugi. Tu činjenicu potvrđuju štokavica kao zajednička dijalekatska osnovica standardnog jezika, om-

jer istoga spram različitoga u jeziku i posljedična međusobna razumljivost.

Korištenje četiri naziva za standardne varijante – bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski – ne znači da su to i četiri različita jezika.

Inzistiranje na malom broju postojećih razlika te nasilnom razdvajanju četiri standardne varijante dovodi do niza negativnih društvenih, kulturnih i političkih pojava, poput korištenja jezika kao argumenta za segregaciju djece u nekim višenacionalnim sredinama, nepotrebnih „prevođenja” u administrativnoj upotrebi ili medijima, izmišljanja razlika gdje one ne postoje, birokratskih prisila, kao i cenzure (te nužno auto-cenzure), u kojima se jezično izražavanje nameće kao kriterij etno-nacionalne pripadnosti i sredstvo dokazivanja političke lojalnosti.

Mi, potpisnici ove Deklaracije, smatramo da

- činjenica postojanja zajedničkog policentričnog jezika ne dovodi u pitanje individualno pravo na iskazivanje pripadnosti različitim narodima, regijama ili državama;
- svaka država, nacija, etno-nacionalna ili regionalna zajednica može slobodno i samostalno kodificirati svoju varijantu zajedničkog jezika;
- sve četiri trenutno postojeće standardne varijante ravnopravne su i ne može se jedna od njih smatrati jezikom, a druge varijantama tog jezika;

- policentrična standardizacija je demokratski oblik standardizacije najbliži stvarnoj upotrebi jezika;
- činjenica da se radi o zajedničkom policentričnom standardnom jeziku ostavlja mogućnost svakom korisniku da ga imenuje kako želi;
- između standardnih varijanti policentričnog jezika postoje razlike u jezičnim i kulturnim tradicijama i praksama, upotrebi pisma, rječničkom blagu kao i na ostalim jezičnim razinama, što mogu pokazati i različite standardne varijante zajedničkog jezika na kojima će ova Deklaracija biti objavljena i korištena;
- standardne, dijalekatske i individualne razlike ne opravdavaju nasilno institucionalno razdvajanje, već naprotiv, doprinose ogromnom bogatstvu zajedničkog jezika.

Stoga, mi, potpisnici ove Deklaracije, pozivamo na

- ukidanje svih oblika jezične segregacije i jezične diskriminacije u obrazovnim i javnim ustanovama;
- zaustavljanje represivnih, nepotrebnih i po govornike štetnih praksi razdvajanja jezika;
- prestanak rigidnog definiranja standardnih varijanti;
- izbjegavanje nepotrebnih, besmislenih i skupih „prevođenja” u sudskoj i administrativnoj praksi kao i sredstvima javnog informiranja;
- slobodu individualnog izbora i uvažavanje jezičnih raznovrsnosti;

- jezičnu slobodu u književnosti, umjetnosti i medijima;
- slobodu dijalekatske i regionalne upotrebe;
- i, konačno, slobodu „miješanja”, uzajamnu otvorenost te prožimanje različitih oblika i izričaja zajedničkog jezika na sveopću korist svih njegovih govornika.

BIOGRAFIJE AUTORA

Miroslav Krleža (Zagreb, 1893 – Zagreb, 1981), hrvatski književnik koji je ostavio neizbrisiv trag u jugoslovenskoj i hrvatskoj književnosti. Gimnaziju je završio u Zagrebu, zatim se školovao u Pečuhu, u kadetskoj školi, pa na vojnom učilištu u Budimpešti. Između dva svetska rata bio je urednik značajnih književnih časopisa (*Plamen*, 1919; *Književna republika*, 1923–27; *Danas*, 1934; *Pečat*, 1939–40). Nakon II svetskog rata, na njegov podsticaj osnovan je Jugoslavenski leksikografski zavod, na čijem čelu će Krleža ostati do svoje smrti, a nakon toga Zavod će poneti njegovo ime.

Krleža je najpre objavljivao ekspresionističku poeziju: simfonije *Pan* (1917) i *Tri simfonije* (1917), a njegova najpoznatija pesnička knjiga su *Balade Petrice Kerempuha* (1936). Aktivno je pisao i dramske tekstove, takođe pod uticajem ekspresionizma, dok će se kasnije fokusirati na opise hrvatskog građanskog društva. Između dva svetska rata njegove najznačajnije drame su *Golgota* (1926), *Gospoda Glembajevi* (1928), *U agoniji* (1931), *U logoru* (1934) i *Vučjak* (1934). Nakon II svetskog rata objaviće sledeće dramske tekstove: *Aretej* (1959), *Saloma* (1963) i *Put u raj* (1970)

Tokom celog svog književnog stvaralaštva, Miroslav Krleža se bavi i prozom, pa tako objavljuje nekoliko zbirki novela i pripovedaka između dva svetska rata. Tu spada zbirka pripovedaka *Hrvatski bog Mars* (1922), kraći romani *Tri kavalira gospođice Melanije* (1920) i *Vražji otok* (1924), kao i *Novele* (1923). Krležin najcenjeniji roman je svakako *Povratak Filipa Latinovicza* iz 1932, na kojeg sledi *Na rubu pameti* (1938). Potom dolazi roman *Banket u Blitvi* (1938; 1962), a nastaviće se romanesknim ciklusom *Zastave*, koji se sastoji iz pet tomova, objavljenih između 1962. i 1975.

Osim književnog stvaralaštva, Miroslav Krleža bio je i veoma produktivan autor mnoštva feljtona, polemika, kritičkih tekstova i eseja, u kojima se bavio društveno-političkim, književnim i umetničkim problemima, kao i raznim ideološkim sukobima. Ti tekstovi sabrani su u knji-

gama *Izlet u Rusiju* (1926), *Moj obračun s njima* (1932), *Deset krvavih godina* (1937), *Eppur si muove* (1938) i *Dijalektički antibarbarus* (1939). Osim toga, iza Krleže su ostali i brojni spisi iz domena memoarsko-dnevničke proze (*Djetinjstvo u Agramu*, 1952; *Davni dani*, 1956; *Dnevnik I–V*, 1977).

Igor Štiks (Sarajevo, 1977) objavio je nagrađivane romane *Dvorac u Romagni* (2000) i *Elijahova stolica* (2006), koji su do danas prevedeni na petnaest jezika te romane *Rezalište* (2017) i *W* (2019). U Jugoslovenskom dramskom pozorištu predstava *Elijahova stolica*, u režiji Borisa Liješevića, osvojila je Grand Prix BITEF-a 2011. Liješević je 2015. na scenu Sarajevskog ratnog teatra postavio njegov prvi dramski tekst *Brašno u venama*, koji je na međunarodnom festivalu MESS i na Susretima kazališta/pozorišta BiH dobio nagradu za najbolji tekst; isti je reditelj 2017. na scenu postavio i dramu *Zrenjanin*.

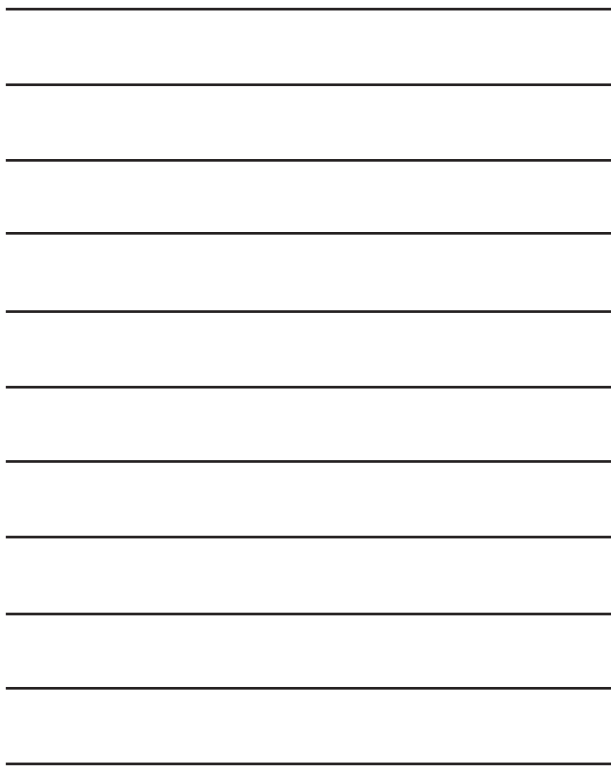
Londonski Bloomsbury objavio je 2015. njegovu studiju *Nations and Citizens in Yugoslavia and the Post-Yugoslav States: One Hundred Years of Citizenship* koju je pod naslovom *Državljanin, građanin, stranac, neprijatelj: jedna povijest Jugoslavije i postjugoslavenskih država* objavila Fraktura (2016). Zajedno sa Jo Shaw uredio je zbornike

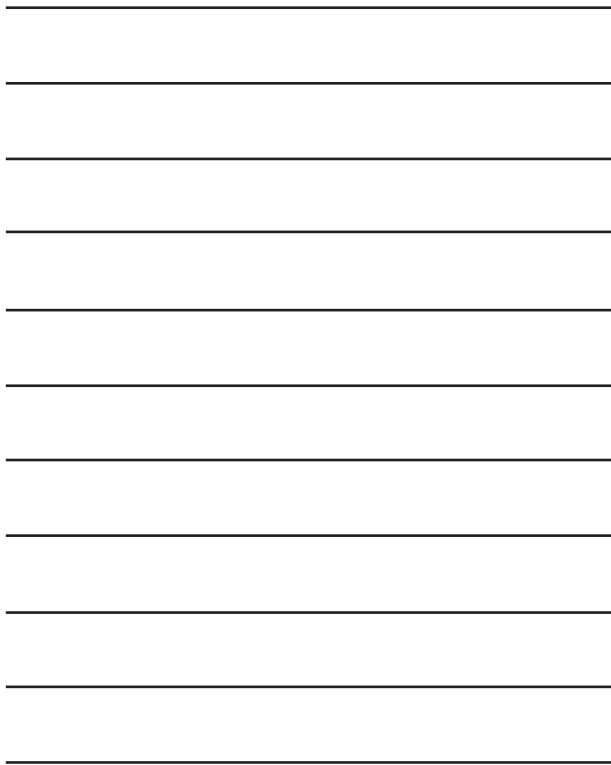
Citizenship after Yugoslavia (Routledge, 2012) i *Citizenship Rights* (Ashgate, 2013). Sa Srećkom Horvatom objavio je esej *Pravo na pobunu* (Fraktura, 2010) i uredio zbornik *Dobro došli u pustinju postsocijalizma* (englesko izdanje Verso, 2015; Fraktura, 2015). U izdanju Frakture objavljena mu je i knjiga pesama *Povijest poplave* (2008). Za svoj književni i javni rad dobio je francusko odlikovanje Vitez umetnosti i književnosti.

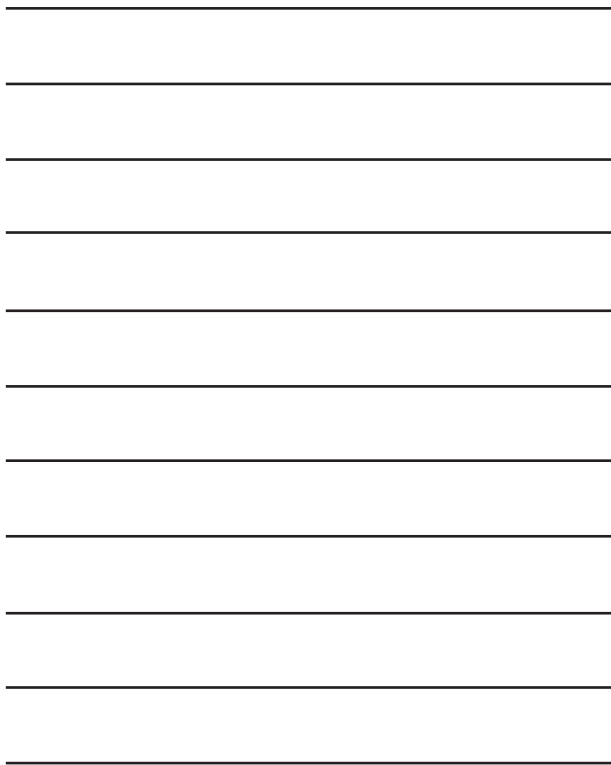
SADRŽAJ

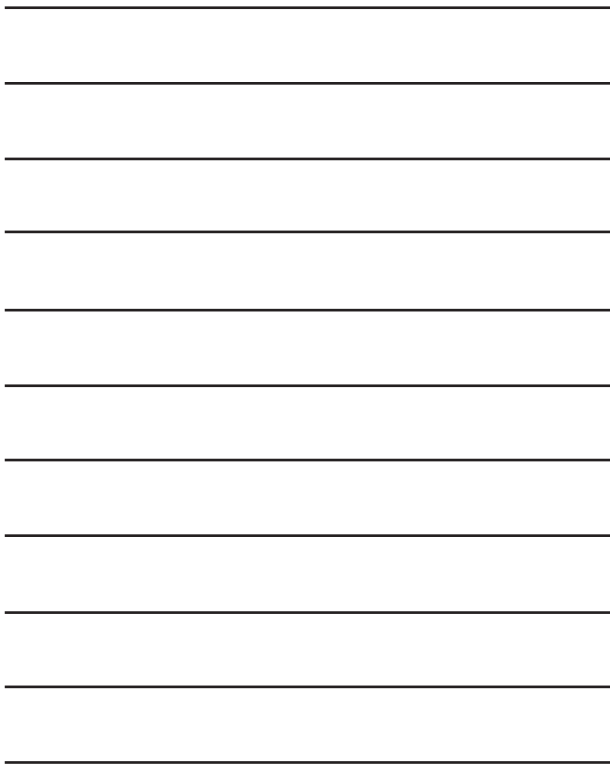
O PROJEKTU <i>ZAJEDNIČKA ČITAONICA</i> / 5
EVROPA DANAS - Miroslav Krleža / 11
PISMO EUROPI - Igor Štiks / 43
DEKLARACIJA O ZAJEDNIČKOM JEZIKU / 53
BIOGRAFIJE AUTORA / 61

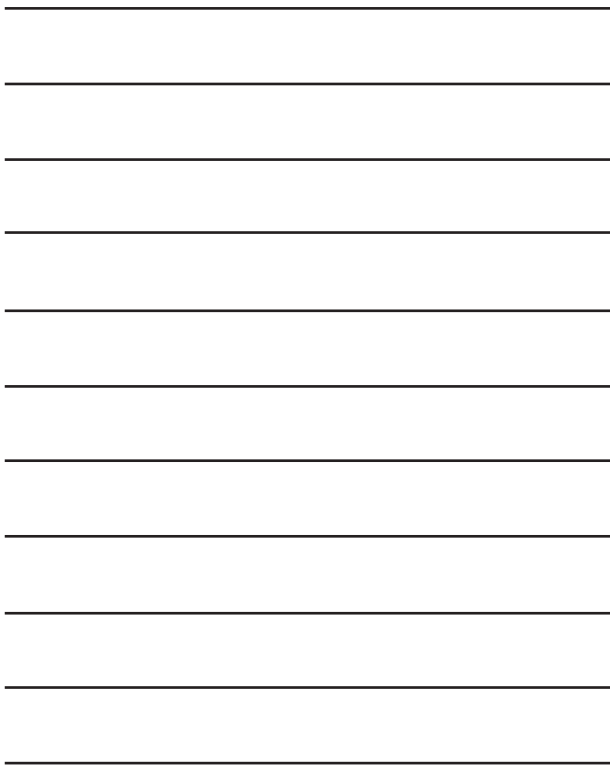
BELEŠKE

Edicija: Zajednička čitaonica

Urednici: Vladimir Arsenijević i Igor Štiks

Izvršni urednik: Danilo Lučić

Komunikacije i spoljni poslovi: Milena Berić

Administracija i finansije: Milan Adnađ

Dizajn korica: Johana Bogičević, Dušan Lilić

Lektura: Iva Kosovac

Štampa: Caligraph (caligraph.rs)

Tiraž: 1000

Beograd, 2019. godine

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.347(4)

81'272(497.1)

ZAJEDNIČKA čitaonica. 2, Evropa / tekstovi Miroslav Krleža, Igor Štiks.

- Beograd : Udruženje Krokodil, 2019 (Beograd : Caligraph). - 72 str. ;

15 cm

Текст на срп. и хрв. језику. - Тираж 1.000. - Sadržaj: Evropa danas / Miroslav Krleža. Pismo Evropi / Igor Štiks. Deklaracija o zajedničkom jeziku.

ISBN 978-86-81632-01-7

а) Социологија културе -- Европа б) Југославија -- Језичка политика

COBISS.SR-ID 280353292
